

راهبردهای درمانی کودکان دیرآموز

مؤلف:

ماجده خسروی لاریجانی

روان آگاه

محتوا

فصل اول: کلیات و مفاهیم	۹
کودکانی که دارای اختلال‌های یادگیری هستند چه ویژگی‌هایی دارند؟.....	۱۲
عوامل مؤثر بر نارسایی یادگیری.....	۱۳
علل احتمالی اختلال‌های یادگیری چیست؟.....	۱۵
۱- عوامل محیطی.....	۱۵
الف) محیط خانه.....	۱۶
ب) محیط مدرسه.....	۱۶
ج) محیط اجتماعی.....	۱۷
۲- عوامل عاطفی.....	۱۷
۳- عوامل فیزیکی.....	۱۸
الف) اختلال‌های شنوایی.....	۱۸
ب) اختلال‌های بینایی.....	۱۸
ج) تفاوت‌های جنسی.....	۱۹
فصل دوم: انواع نارسایی یادگیری	۲۱

- ۱- نارسایی خواندن..... ۲۱
- انواع نارسایی خواندن..... ۲۱
- مشکلات اختصاصی خواندن..... ۲۲
- مشخصات بالینی کودکان با نارساییات خواندن..... ۲۳
- درمان نارسایی خواندن..... ۲۴
- ارزیابی جامع روانی- آموزشی از نارسایی خواندن..... ۲۴
- توصیه‌های لازم برای اولیاء..... ۲۵
- درمان نارسایی خواندن با بازی..... ۲۶
- بازی و نارسایی یادگیری خواندن..... ۲۷
- ۱- تمرین‌هایی برای درمان نارسایی خواندن..... ۲۷
- ۲- نارسایی نوشتن..... ۲۹
- ۳- نارسایی یادگیری ریاضی..... ۳۸
- ۴- اختلال پردازش بینایی یا شنوایی چیست؟..... ۴۸
- ۵- اختلال یادگیری غیرکلامی..... ۵۲
- ۶- بیش‌فعالی..... ۵۵
- ۷- مشکل حرکتی..... ۵۹
- ۸- اختلال عملکرد اجرایی..... ۶۳
- ۹- مشکلات حافظه..... ۶۵
- بررسی اجمالی..... ۶۶
- حافظه فعال..... ۶۶
- حافظه کوتاه‌مدت..... ۶۸

۷۱.....	فصل سوم: دیرآموزی کودکان
۷۳.....	دلایل تأخیر در یادگیری/ علت دیر آموز بودن کودک.....
۷۳.....	مشکلات حسی – حرکتی در کودکان دیرآموز.....
۷۴.....	مشکلات زبانی – کلامی.....
۷۴.....	اختلالات یادگیری.....
۷۴.....	محیط زندگی.....
۷۶.....	علائم و نشانه‌های تأخیر رشد.....
۷۷.....	چالش‌های کودکان دیرآموز.....
۷۷.....	چالش‌های آموزشی کودکان دیرآموز.....
۷۸.....	چالش‌های رفتاری کودکان دیرآموز.....
۷۸.....	چالش‌های اجتماعی کودکان دیرآموز.....
۸۰.....	ویژگی‌های دانش آموزان دیرآموز.....
۸۰.....	مهارت‌های حرکتی درشت و ظریف.....
۸۲.....	راهکارهای تربیتی دانش آموزان دیرآموز.....
۸۳.....	اصول کلی آموزشی دانش آموزان دیرآموز.....
۸۳.....	اهداف تلفیق دانش آموزان دیرآموز در کلاس‌های عمومی مدارس عادی.....
۸۴.....	تفاوت رشد ذهنی دیرآموزان با دانش آموزان عادی.....
۸۵.....	فصل چهارم: راهبردهای درمان دیرآموزی کودکان
۸۸.....	معلم خصوصی چه کمکی به کودکان دیرآموز می‌کند؟.....

- ۸۹..... چگونه به یک کودک دیرآموز کمک و او را کنترل کنیم؟
- ۹۰..... روش‌های کمک به دانش آموز دیرآموز.....
- ۹۳..... اصول آموزشی کودکان دیرآموز.....
- ۹۵..... درمان کودکان دیرآموز.....
- ۹۶..... آیا کودکان اوتیسمی دیرآموز هستند؟.....
- ۹۷..... راهنبرد برای دانش آموزان دیرآموز.....
- ۹۸..... به عنوان یک شهروند درباره افراد دیرآموز به چه نکاتی باید توجه داشته باشیم؟.....
- ۹۹..... بهترین روش کمک به کودکان دیرآموز.....
- ۱۰۱..... منابع

فصل اول

کلیات و مفاهیم

نارسایی یادگیری^۱ به معنی اختلال در یک یا چند فرایند پایه روان‌شناختی است که درک و فهم یا استفاده از زبان گفتاری یا نوشتاری را در برمی‌گیرد و به‌صورت نقص در توانایی گوش دادن، فکر کردن، صحبت کردن، خواندن، نوشتن، املاء یا انجام محاسبات ریاضی ظاهر می‌شود. نارسایی یادگیری موارد زیر را در برنمی‌گیرد: مشکلات یادگیری که در درجه اول نتیجه نقایص بینایی و شنوایی، ناتوانایی‌های حرکتی، کم‌توانی ذهنی، اختلال‌های هیجانی، فقر فرهنگی و محیطی یا وضعیت بد اقتصادی باشند. نارسایی یادگیری به گروه ناهمگنی از اختلال‌هایی گفته می‌شود که دارای مشخصه‌هایی نظیر دشواری در فراگیری و کارکرد گوش دادن، حرف زدن، خواندن، نوشتن و محاسبه هستند. این اختلال‌ها پایه عصب‌شناختی^۲ و روندی تحولی دارند که پیش از دبستان شروع می‌شود و تا بزرگسالی ادامه دارد. همچنین اداره آموزش و پرورش ایالات متحده^۳ (۱۹۹۷)، «نارسایی‌های ویژه در یادگیری» را چنین تعریف می‌کند: اختلال در یک یا

۱- Learning disability

۲- neuro cognitive

۳- American Psychiatric Association

چند فرایند اساسی روان‌شناختی که در فهم یا کاربرد زبان گفتاری یا نوشتاری ایجاد مشکل کرده و ممکن است. به صورت توانایی ناقص در گوش دادن، فکر کردن، صحبت کردن، خواندن، نوشتن، هجی کردن کلمات یا محاسبات ریاضی، ظاهر گردد. این اصطلاح حالت‌هایی همچون معلولیت‌های ادراکی^۱، آسیب مغزی، بدکاری جزئی مغزی^۲، خوانش پریشی^۳ و زبان پریشی رشدی^۴ را در برمی‌گیرد، اما کودکانی را که بدو آن در نتیجه معلولیت‌های دیداری، شنیداری یا حرکتی، یا عقب‌ماندگی ذهنی، یا اختلال هیجانی با محرومیت‌های اقتصادی، فرهنگی یا محیطی دچار اختلال‌های یادگیری شده‌اند، شامل نمی‌شود (کیایی، ۱۳۹۷).

تشخیص نارسایی یادگیری در سال‌های قبل از ورود به مدرسه کار دشواری است. در بیشتر موارد شروع نارسایی یادگیری در فاصله زمانی پیش از دبستان تا کلاس دوم مشخص می‌شود. معمولاً شروع این اختلال، پیش از کلاس اول دبستان نشانگر نوعی تأخیر رشدی در زبان یا تأخیر در یادگیری مفاهیم جدید و یا تأخیر در عملکرد در مقایسه با همسالان پیش‌دبستانی است. شروع نارسایی یادگیری در اوایل ورود به مدرسه معمولاً به شکل نمره‌های پایین و یادگیری ضعیف مشخص می‌شود. شناخت نوع نارسایی یادگیری و ریشه‌یابی آن‌ها به‌ویژه در دوره دبستان و در درس‌های اصلی می‌تواند در رفع این اختلال کمک مؤثری باشد. عمده‌ترین ویژگی‌های نارسایی یادگیری در دانش‌آموزان شامل: بهره هوشی طبیعی، کارکرد تحصیلی پایین‌تر از حد انتظار، سرعت کم در یادگیری، پیشرفت کند، تکرار پایه‌های تحصیلی، تفاوت بین سطح یادگیری در دروس مختلف، نداشتن انعطاف در استفاده از راهبردهای آموزشی، تفاوت قابل توجه بین توانایی‌ها و مهارت‌ها و کوتاهی دامنه توجه است. معمولاً انواع

۱- perceptual handicaps

۲- minimal brain dysfunction

۳- dyslexia

۴- developmental aphasia

نارسایی‌های یادگیری براساس حوزه‌های مهارتی یا ضعف‌های شناختی گروه‌بندی می‌شوند که عبارت‌اند از: نارسایی یادگیری ویژه در خواندن^۱، نارسایی یادگیری ویژه در نوشتن^۲، نارسایی یادگیری ویژه در ریاضی^۳، اختلال یکپارچگی حسی یا دشواری‌های حرکتی (کنش‌پیشی^۴)، اختلال زبانی^۵، اختلال پردازش دیداری و شنیداری^۶ (کیان‌ارثی، ۱۳۹۶).

با توجه به این‌که در میان مهارت‌های تحصیلی پایه، خواندن و نوشتن از مهم‌ترین مهارت‌ها به حساب می‌آیند و از آنجا که در زندگی روزمره خواندن و نوشتن بسیار ضروری و مرتبط به یکدیگر هستند و از طرفی دیگر کودکانی که اختلال در خواندن دارند احتمالاً در نوشتن و دیکته هم مشکل دارند. کودکان با اختلال‌های یادگیری از قبیل اختلال‌های خواندن، ریاضیات و املاء، نارسایی‌هایی را در مهارت‌های اساسی خواندن، نوشتن و ریاضیات از همان روزهای ابتدایی مدرسه از خود نشان می‌دهند. اختلال خواندن با آسیب‌های خاص در تحول مهارت‌های خواندن و اختلال ریاضیات با آسیب‌های خاص در اکتساب مهارت‌های ریاضی مشخص می‌شوند. مشخصه اصلی اختلال در املاء نیز این است که املانویسی کودک با در نظر گرفتن ظرفیت هوشی و سطح آموزشی به میزان چشم‌گیری پایین‌تر از حد مورد انتظار است. اختلال‌های یادگیری که در ترکیب با یک کلاس عادی درس می‌خوانند بیشتر از همسالان سالم خود مورد طرد قرار می‌گیرند و منزوی می‌شوند. برخی معتقدند که دانش‌آموزان مبتلا به اختلال‌های یادگیری، در کلاس، پرخاشگری و بدرفتاری بیشتری را نمایش می‌دهند

۱- Special learning disability in reading

۲- Special learning disability in writing

۳- Special learning disability in math

۴- Dyspraxia

۵- Language disorder

۶- Auditory and visual processing disorder

که به طرد آنها منجر می‌شود. عزت‌نفس و خود‌پنداره ضعیف هم می‌تواند تأثیری منفی بر پیشرفت بگذارد. در بین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری، آن دسته که عزت‌نفس پایینی دارند نسبت به آن‌هایی که دارای عزت‌نفس مناسبی هستند، از لحاظ تحصیلی عملکرد بدتری دارند (ژنگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۱).

برخی از ویژگی‌های کودکان مبتلا به این اختلال عبارت است از: عملکرد تحصیلی پایین، برتری حافظه کوتاه‌مدت، اختلال‌های زبان شامل اختلال در زبان درونی، زبان دریافتی شنیداری، وارونگی کلمات، بازشناسی ضعیف کلمات، رشد نایافتگی زبان بیانی، اشکال در حافظه زبان گفتاری، اختلال خواندن، پاسخ نامربوط به موضوع مورد بحث، استفاده از انگشتان به هنگام حساب کردن، اشکال در نمادسازی، حواس‌پرتی و فراموشی جزئیات مهم، هماهنگی ضعیف چشم و دست، اعتماد به نفس پایین، فقدان انگیزه، ناتوانی در جفت‌وجور کردن رنگ‌ها و اشکال، حرکات چشمی نامنظم، اشکال در جهت‌یابی، بیش‌فعالی یا برعکس فعالیت کمتر، عمل تکانشی، علائم مشکوک عصب‌شناختی، اختلال هیجانی، پرخاشگری، خیالاتی بودن، بی‌توجهی و ناتوانی در تمرکز روی بخشی از موضوع، تأخیر در انجام و اتمام کارها، فراخنای کوتاه حافظه، اشکال در ادراک زمان و مکان و تخمین زمان (ابراهیمی چابکی، ۱۳۹۲).

کودکانی که دارای اختلال‌های یادگیری هستند چه ویژگی‌هایی دارند؟

کودکان با مشکل نارسایی یادگیری گروه ناهمگنی را تشکیل می‌دهند که ویژگی‌های بسیار متفاوتی دارند؛ اما باید در نظر داشت که همه کودکان با نارسایی در یادگیری ممکن است تمام این ویژگی‌ها را نداشته باشند و در عوض بعضی از افرادی که نارسایی ویژه در یادگیری ندارند ممکن است بعضی از این ویژگی‌ها را داشته باشند. از این جهت که هر کودکی دارای ویژگی‌های منحصر به فرد برای خود هست ممکن است فقط بعضی

^۱ Zheng

از این ویژگی‌ها در او وجود داشته باشد. افزون بر این بعضی از ویژگی‌هایی که در اینجا مورد بحث قرار می‌گیرد متناسب با رشد سن و سطح رشدی هر کودک معین است که در صورت ادامه می‌تواند مشخصه این کودکان در نظر گرفته شود. علیرغم این ناهمگنی اغلب مشکلات کودکان با نارسایی ویژه در یادگیری با همدیگر همانندی دارد و این ویژگی‌ها را نمی‌توان به راحتی از همدیگر تفکیک کرد؛ زیرا گاهی ممکن است رفتارهایی در رابطه با چندین ویژگی به طور همزمان مشاهده شود. از طرف دیگر داشتن مشکل در یک جنبه ممکن است جنبه‌های دیگر را نیز تحت تأثیر خود قرار دهد. مثلاً داشتن مشکلات درک مطلب، در زمینه زبان بیانی فرد نیز مشکلاتی ایجاد می‌کند؛ بنابراین ارزیابی این کودکان فراتر از بررسی یک جنبه معین فرد است.

عوامل مؤثر بر نارسایی یادگیری

کودکان مبتلا به اختلال‌های یادگیری، گروهی از کودکان هستند که ظاهری طبیعی و هوش - بهری بهنجار دارند. براساس راهنمای تجدیدنظر شده تشخیصی و آماری (نیک‌خواه و آوادیس یانس، ۱۳۸۱)، حدود ۲ تا ۱۰ درصد از کودکان مبتلا به این اختلال هستند و معمولاً تعداد پسرها در این اختلال ۳ برابر دخترها است. این کودکان اغلب در سنین قبل از مدرسه شناسایی نمی‌شوند، ولی با ورود به مدرسه به‌ویژه در سال‌های اول و دوم دبستان، مشکلات آنان در زمینه خواندنی نوشتن و فهم ریاضی به تدریج مشخص می‌گردد و ممکن است در چند درس و یا فقط در یک درس مشکل داشته باشند، اما عملکرد ضعیف تحصیلی در زمینه‌های مختلف یا فقط در یک درس نمی‌تواند صرفاً دلیل موجهی برای شناسایی کودکان مبتلا به نارسایی یادگیری باشد، زیرا عملکرد ضعیف تحصیلی ممکن است بر اثر عواملی غیر از اختلال‌های یادگیری به وجود آید (احدی و کاکاوند، ۱۳۸۲؛ شهیم و رشیدی، ۱۳۸۶؛ سیف نراقی و نادری، ۱۳۸۹). اختلال‌های یادگیری زمانی تشخیص داده می‌شوند که پیشرفت فرد براساس اجرای انفرادی آزمون‌های استاندارد شده در مهارت‌های خواندن، ریاضیات و نوشتن با توجه به سن، آموزش و سطح هوش فرد به طور قابل ملاحظه‌ای پایین‌تر از سطح مورد